

CENTRI CIVILNIH INICIJATIVA

STANDARDNA PRAVILA
I
DOMAĆE ZAKONODAVSTVO

**KOMPARATIVNA ANALIZA DIJELA ZAKONA U
FEDERACIJI BIH SA TEKSTOM «STANDARDNIH PRAVILA»**

SVI.SMO.JEDNAKI

– Komparativna analiza dijela zakona u Federaciji BiH sa
tekstom «Standardnih pravila»

PREDGOVOR

Centri civilnih inicijativa (CCI) su 2003. godine pokrenuli kampanju za sistemsko i zakonsko poboljšanje uslova života za osobe sa invaliditetom pod nazivom «Svi smo jednaki». Tokom 2003. godine, nakon sprovedenog istraživanja koje je pokazalo da u BiH ima preko 200 000 civilnih osoba sa invaliditetom,

usvoji Odluka o prihvatanju dokumenta UN-

U saradnji sa koalicijom organizacija osoba sa invaliditetom: Koordinacionim odborom saveza civilnih invalida FBiH, Koordinacionim odborom organizacija

no nedovoljno razvijenim licima, Banjaluka,

prihvatanju «Standardnih pravila», a ista je stupila na snagu 24.12.2003.

Nakon ove odluke, u organizaciji Informativnog centra za osobe sa invaliditetom - Lotos i CCI-a, organizirana je Neumska konferencija pod nazivom *Standardna pravila za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom - Kreiranje politika u oblasti invalidnosti i koordinacija aktivnosti organizacija osoba sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini.*

predstavnik organizacija osoba sa invaliditetom iz cijele BiH, a konferencija je adekvatno odgovorila postavljenom zadatku – locirati prioritete i smjerove u sprovedbi “Standardnih pravila”.

nu strategiju BiH (PRSP), a posebno njene sektorske prioritete: socijalni sektor, obrazovanje i zdravstvo, te

-a i

Milenijumski razvojni ciljevi u BiH, Evropska socijalna povelja, Madridska deklaracija, Konvencija o pravima djeteta i druge konvencije o ljudskim pravima, i

kapacitete usmjeriti zakonodavstvu i praksi.

adekvatna primjena tih zakonskih rješenja na terenu.

u – “Standranda

Naša je namjera da ovim dokumentom pomognemo i ubrzamo proces

erti, predstavnici
organizacija osoba sa invaliditetom i predstavnici CCI-a.

Analiza obuhvata pet oblasti koje su locirane kao prioritetne, odnosno kao oblasti u kojima ima najviše diskriminacije i kršenja ljudskih prava, a to su oblasti: socijalne zaštite, zdravstvene zaštite, odgoja i obrazovanja, rada i zapošljavanja i

doprinjela poboljšanju uslova života osoba sa invaliditetom, kao što je oblast penziono -

svih 22 pravila iz "Standardnih pr
zakonodavstvom.

S obzirom na profil njegovih autora, želja nam je da ovaj domument bude osnova i preporuka za izradu novih i boljih zakonskih rješenja za osobe sa invaliditetom u BiH.

ti od izuzetne koristi i smjernica za
života za osobe sa invaliditetom.

SVI SMO JEDNAKI
Sarajevo, April 2004.

I - ZDRAVSTVO

“Standardna pravila za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom”

Pravilo 2. Zdravstvena zaštita

Države trebaju osigurati efikasnu zdravstvenu zaštitu osobama s invaliditetom.

1. Države trebaju raditi na stvaranju programa na kojima će raditi multidisciplinarni timovi stručnjaka sa svrhom ranog otkrivanja, dijagnosticiranja i tretmana oštećenja. Time se mogu spriječiti, umanjiti ili ukloniti invalidizirajući učinci. U takvim programima treba osigurati punu individualnost u sudjelovanju osoba sa invaliditetom i n

- obavezno zdravstveno osiguranje;
- prošireno zdravstveno osiguranje;
- dobrovoljno zdravstveno osiguranje.

Zakonom o zdravstvenoj zaštiti (Službene novine FBiH broj:29/97) reguliraju

Pravo na zdravstvenu zaštitu, kao jedno od osnovnih prava iz zdravstvenog osiguranja, Ustavom Federacije BiH propisano je kao osnovno ljudsko pravo.

-a, da osiguraju efikasnu zdravstvenu zaštitu osobama s invaliditetom.

Milenijskim razvojnim ciljevima i drugim dokumentima, posebno dokumentima Svjetske zdravstvene organizacije, zdravstvenoj

- vene zaštite, s ciljem

---

a) Zdravstvena zaštita

Zakonom o zdravstvenoj zaštiti pojam zdravstvene zaštite reguliran je kao

ove definicije proizilazi da osobe sa invaliditetom, bez obzira na uzrok nastanka invaliditeta, u ostvarivanju zdravstvene zaštite, trebaju imati jednaka osnovna prava i tretman, za isti stepen invaliditeta.

invaliditetom, kod kojih invaliditet nije nastao kao posljedica rata, stavlja u neravnopravan položaj, što nije u skladu sa principima i duhom «Standardnih pravila».

približno jednake uslove u ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu kroz teritorijalnu

primarne zdravstvene zaštite.

vi, vidno istaknuti natpisi za gluhe osobe i sl.).

osiguranja cjelovite preventivne, kurativne i rehabilitacijske zdravstvene zaštite i za

b) Zdravstveno osiguranje

proizilazi da veliki broj osoba sa invaliditetom ne može ostvariti status osiguranika ili smrti ili gubljenjem statusa osiguranika i osobe sa invaliditetom gube taj status, a ne i mehanizam da steknu status osiguranika po drugom osnovu.

U poglavlju «Zdravstvena zaštita kategorije osoba sa invaliditetom, sa njihovim taksativnim nabranjem, što pravi diskriminaciju prema drugim osobama sa teškim invaliditetom.

ortopedska i druga pomagala, kao i pravo na korištenje lijekova, što se podzakonskim propisima, koji se donose na nivou kantona iz korištenja ovog prava neopravdano

Ovakv

problem, jer proizvodi višestruku diskriminaciju, kako onu po vrsti invalidnosti, tako i po uzroku njenog nastanka, a istovremeno dolazi i do teritorijalne diskriminacije, što je u direktnoj suprotnosti sa principima i duhom «Standardnih pravila».

zapošljavanje invalida, odnos

stimulativno za poslodavce koji bi mogli zapošljavati osobe sa invaliditetom.

* * *

Na osnovu analize pozitivnih zakonskih propisa u oblasti zdravstva može se konstatirati da osobe sa invaliditetom u Federaciji BiH nemaju ni približno

položaj.

Pr

-

invaliditetom neophodno.

3. Prijedlog mjera

U cilju poboljšanja statusa osoba sa invaliditetom u zdravstvenoj zaštiti i

- Federalnim Zakonom o zdravstvenom osiguranju propisati da se osobama sa težim invaliditetom, starijim od 15 godina, obezbijedi status osiguranika, ako
- Obezbijediti pravo na zdravstvenu zaštitu osobama sa invaliditetom u okviru

a) u cilju prevencije invalidnosti, utvrditi pravo na sva neophodna

aktivnosti;

b) po

Federalnim propisom obezbijede najosnovnija pomagala, uz propisivanje adekvantnih rokova za njihovo korištenje, te da se

zadržati pravo na proširenje obima prava iz ove oblasti;

c)

m u

osiguranje;

d) da se osobe sa invaliditetom u cjelosti oslobode participacije kod korištenja zdravstvene zaštite;

- Propisima iz ove oblasti osobama sa invaliditetom neophodno je obezbijediti, bez participacije nabavku lijekova sa esencijalne liste, koje osobe sa

-

osobama sa težim invaliditetom, kao tra

-

osiguranja;

- Osobama sa težim invaliditetom utvrditi pravo na banjsko - klimatsko

- U svim segmentima zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja treba eliminirati diskriminaciju osoba sa invaliditetom, kako po uzroku nastanka invalidnosti, tako i po vrsti invalidnosti, a mjerama solidarnosti smanjiti

kantona;

-

koje pružaju usluge zdravstvene zaštite;

- Obezbijediti kontinuiranu edukaciju medicinskog i paramedicinskog osoblja u vezi sa pružanjem medicinskih usluga osobama sa invaliditetom i osnivanje savjetovališta za osobe sa invaliditetom i njihove porodice;

- U kreiranju i implementaciji politike zdravstvene zaštite osoba sa invaliditetom potrebno je propisati obavezu konsultiranja sa organizacijama osoba sa invaliditetom;

II – ODGOJ I OBRAZOVANJE

Standardna pravila za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom

Pravilo 6. Odgoj i obrazovanje

Države trebaju priznati nečelo jednakih mogućnosti obrazovanja i odgoja u osnovnim, srednjim i višim školama djeci, mladeži i odraslim osobama s invaliditetom u integriranim uslovima. Moraju se pobrinuti da školovanje osoba sa invaliditetom bude integralnim dijelom općeg školskog sistema.

1. Opći obrazovni organi odgovorni su za školovanje osoba s invaliditetom u integriranim uslovima. Obrazovanje i odgoj osoba sa invaliditetom treba biti integralnim dijelom nacionalnog obrazovnog planiranja, izrade školskih programa i organizacije škola.

2. Školovanje u redovitim školama pretpostavlja postojanje službe tumača i drugih odgovarajućih pomoćnih službi. Potrebno je osigurati adekvatnu pristupačnost i pomoćne službe kojima je cilj zadovoljiti potrebe osoba sa različitim invaliditetima.

3. Roditeljske skupine i organizacije osoba sa invaliditetom trebaju biti uključene u obrazovni proces na svim nivoima.

4. U državama gdje je školovanje obavezno, ono mora biti osigurano djevojčicama i dječacima sa svim vrstama i stepenima invaliditeta, uključujući i one najteže.

5. Posebnu pažnju treba posvetiti zaštiti za ove skupine:

(a) Najmanja djeca s invaliditetom;

(b) Predškolska djeca s invaliditetom;

(c) Odrasli s invaliditetom, posebno žene.

6. Da bi se ono što škola pruža prilagodilo osobama sa invaliditetom koje su uključene u redovne škole, države trebaju:

(a) Imati jasno izraženu politiku, koju trebaju razumjeti i prihvatiti kako škole tako i zajednica;

(b) Dopustiti fleksibilnost školskih programa, s dodavanjima i prilagodbama;

(c) Osigurati kvalitetne materijale, permanentno obrazovanje učitelja i rad pomoćnih učitelja.

7. Integrirano školovanje i programe koji se temelje na djelovanju u općinskoj zajednici treba posmatrati kao komplementarne pristupe za ostvarivanje ekonomičnog

školovanja i osposobljavanja za osobe sa invaliditetom. Nacionalni programi djelovanja u općinama trebaju podstaknuti općine da iskoriste i razviju svoje snage kako bi omogućile obrazovanje osoba sa invaliditetom u lokalnoj zajednici.

8. U situacijama gdje opći školski sistem zasad nije u stanju na odgovarajući način zadovoljiti potrebe osoba sa invaliditetom, može se uzeti u obzir specijalno školovanje. Cilj mu treba biti pripremanje učenika za školovanje u redovnom školskom sistemu. Kvalitet ovakvog školovanja treba odražavati iste standarde i težnje kakve ima i redovna škola, te mora biti usko povezana s njome. Kao minimalno, učenici sa invaliditetom trebaju dobijati jednak dio sredstava za školovanje kao i učenici bez invaliditeta. Države trebaju postaviti kao cilj postupno integriranje djelatnosti specijalnih škola u redovito školstvo. Prihvaćeno je da se u nekim slučajevima specijalno školovanje može danas smatrati najpogodnijim oblikom školovanja za neke učenike s invaliditetom.

9. Zbog posebnih komunikacijskih potreba gluhih i gluhoslijepih osoba, za njihovo školovanje mogu biti odgovarajuće škole za takve osobe ili posebni razredi ili odjeljenja u redovnim školama. U početnoj fazi, posebno, treba naročitu pažnju posvetiti obuci koja je osjetljiva za njihovu kulturu, što će rezultirati u efikasnijoj komunikaciji i maksimalnoj nezavisnosti osoba koje su gluhe ili gluhoslijepa.

1. Pravni okvir

Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH (Službeni glasnik BiH broj 18/03), entitetskim i kantonalnim zakonima propisani su uslovi, odgoja, obrazova uslovima.

Okvirnim Zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH, kao

ma (osobe sa invaliditetom), u skladu sa njihovim

obrazovanja, bez obzira na spol, rasu, nacionalnu pripadnost, socijalno i kulturno

Okvirnim Zakonom propisani su principi i standardi predškolskog,
e

saglasnosti sa konvencijom o ljudskim pravima i slobodama i sa konvencijom o pravima djeteta.

Okvirni Zakon je donesen prije godinu dana i svojim rješenjima je odgojni i obrazovni sistem u Bosni i Hercegovini uskladio sa principima koji se, u ovoj oblasti, primjenjuju u evropskim zemljama, a u duhu je i sa Standardnim pravilima.

za osobe
sa invaliditetom posebno su važne odredbe koje se odnose na: osiguranje optimalnog

prist
diskriminacije na bilo kojoj osnovi.

toku obaveznog obrazovanja, što bi za osobe sa invaliditetom, ukoliko se ova odredba pravilno normira u zakonima i drugim propisima koji se donose na nižem nivou, trebalo da osigura da njihove porodice ne bi trebale da imaju dodatne troškove koji nastaju zbog invaliditeta djeteta.

tetom, odnosno sa posebnim
potrebama, imaju pravo na obrazovanje u redovnim i specijalnim školama, te da

ovanje odraslih, što bi se kroz
reguliranje propisima na nižim nivoima, moglo efikasno odraziti na obrazovanje
ovim procesom.

ju vršiti diskriminaciju po
bilo kom osnovu, pa ni po osnovu invaliditeta. Organi vlasti se obavezuju da zajedno

ma.

* * *

Nakon izvršene analize Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u
mišljenja smo da je on dobar okvir za donošenje propisa na nižim nivoima. Od
dosljedn
obrazovnom procesu.

sa potrebama i interesima osoba sa invaliditetom.

starosnoj dobi. Kada je u pitanju odgoj i obrazovanje osoba sa invaliditetom u opštim

normativa.

Poseban problem kada je u pitanju odgoj i obrazovanje osoba sa invaliditetom je neadekvatna profesionalna orijentacija i osposobljavanje.

3. Prijedlog mjera

potrebno je entitetskim i kantonalnim zakonima i propisima konkretizirati deklarativne odredbe Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i

To podrazumijeva:

- svu djecu sa invaliditetom obuhvatiti obaveznim vidovima obrazovanja i podsticati ih na nastavak školovanja uz obezb

- ukloniti arhitektonske i druge barijere u odgojno obrazovnim ustanovama;

-

na Univerzitetu, obezbijediti udžbenike i potrebnu literaturu u njima dostupnim

- u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama, koje rade u opštim

invaliditetom;

- za djecu i omladinu koja se obrazuju u opštim i posebnim uvjetima obezbijediti sva potrebna pomagala, koja su im neophodna za uspješno obrazovanje;

- obezbijediti pretpostavke za pravilnu i pravovremenu profesionalnu

zapošljavanja nakon završenog školovanja;

- u školama za obrazovanje u posebnim uslovima (slijepi, gluhi, mentalno retardirani) obezbijediti individualne/prilagodjene programe u savladavanju školskog gradi

podrazumijeva i formiranje posebnih razreda;

- usvojiti i primjenjivati pedagoške standarde i normative, koji su neophodni za slovima (oprema, kadar,

-

odjeljenjima gdje se nalaze osobe sa invaliditetom i dr.);

-

- obezbijediti da se u specijalnim školama osobe sa invaliditetom mogu

ovaj vid osposobljavanja;

- organizacije osoba sa invaliditetom i njihove ustanove trebaju da se na svim a propisa iz ove oblasti.

III – RAD I ZAPOŠLJAVANJE

Standardna pravila za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom

Pravilo 7. Zapošljavanje

Države trebaju priznati načelo po kome osobe sa invaliditetom moraju biti ovlaštene koristiti se svojim ljudskim pravima, naročito na polju zapošljavanja. Kako u ruralnim tako i u urbanim područjima moraju im biti pružene jednake mogućnosti za produktivno i korisno zapošljavanje na tržištu rada.

1. Zakoni i propisi o zapošljavanju ne smiju negativno diskriminirati osobe sa invaliditetom i ne smiju postavljati prepreke njihovom zapošljavanju.

2. Države trebaju aktivno podupirati integraciju osoba sa invaliditetom u otvoreno zapošljavanje. Ova aktivna podrška može se provoditi nizom mjera, kao što su profesionalno osposobljavanje, stimulatívne kvotne šeme, rezervirana i posebna određena zaposlenja, zajmovi i pomoć za malu privredu, isključivo ugovaranje ili pravo prioriteta u proizvodnji, poreske olakšice, ugovorne olakšice ili druga tehnička ili finansijska pomoć preduzećima koja zapošljavaju osobe sa invaliditetom. Države trebaju, takođe, stimulirati poslodavce da učine razumne prilagodbe za osobe sa invaliditetom.

3. Programi državnih akcija trebaju uključivati:

(a) Mjere za projektovanje i prilagođavanje radnih mjesta i radnih prostorija kako bi bile pristupačne osobama sa različitim invaliditetima;

(b) Podrška upotrebi novih tehnologija i razvijanju proizvodnje pomagla, oruđa i opreme, kao i mjera za olakšavanje pristupa takvim spravama i opremi osobama sa invaliditetom kako bi mogle dobiti i zadržati posao;

(b) Organiziranje odgovarajuće obuke i zapošljavanje kao i daljnja podrška npr. ličnom asistencijom ili uslugama tumača.

4. Države trebaju pokrenuti i podupirati kampanje za podizanje nivoa svijesti javnosti sa svrhom da se nadvladaju negativni stavovi i predrasude u pogledu radnika s invaliditetom.

5. U svom svojstvu poslodavaca države trebaju stvoriti povoljne uslove za zapošljavanje osoba sa invaliditetom u javnom sektoru.

6. Države, radničke organizacije i poslodavci trebaju sarađivati da bi se osigurala politika ravnopravnog primanja i napredovanja , plaća, mjera za poboljšanje radnih uslova radi izbjegavanja povreda i oštećenja, kao i da bi se osigurala mjere za rehabilitaciju zaposlenih koji su pretrpjeli povredu na poslu.

7. Za osobe sa invaliditetom cilj uvijek treba biti dobijanje zaposlenja u otvorenom tržišnom društvu. Za osobe sa invaliditetom čije potrebe se ne mogu zadovoljiti u otvorenom zapošljavanju alternativa mogu biti male jedinice zaštićenog ili potpomognutog zapošljavanja. Važno je da se kvaliteta ovakvih programa ocjenjuje po tome koliko su značajni i zadovoljavajući po pružanju mogućnosti osobama sa invaliditetom da dobiju zaposlenje na tržištu rada.

8. Treba poduzeti mjere da se osobe sa invaliditetom uključe u programe osposobljavanja i zapošljavanja u privatnom i neoficijelnom sektoru.

9. Države, radničke organizacije i poslodavci trebaju sarađivati sa organizacijama osoba sa invaliditetom u pogledu svih mjera kojima je cilj stvaranje mogućnosti osposobljavanja i zapošljavanja, uključujući fleksibilno radno vrijeme, posao sa skraćenim radnim vremenom, podjela posla s drugima, samozapošljavanje i staranje o osobi sa invaliditetom.

1. Pravni okvir

Ustavom Federacije BiH, u okviru poglavlja «O ljudskim pravima i osnovnim

Oblast rada i zapošljavanja u Federaciji BiH regulirana je Zakonom o radu (Službene novine Federacije BiH broj:43/99 i 32/00) i Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih (Službene novine FBiH broj:41/01).

Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba u FBiH, kantonima je stavljeno u obavezu da donesu svoje propise kojim

---

U Zakonu o radu, koji je osnovni zakon u oblasti radnog zakonodavstva, pitanjima
ebna pažnja, jer po osnovu
invaliditetom.

socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba propisana je zabrana diskriminacije pri

nije dovoljno, za njihovu jednakopravnost na tržištu rada.

Pitanja o mjestima marginalno tretiraju i to u odredbama poglavlja «Zaštita žene i materinstva»

8 Zakona.

mjere za unapredjenje zapošljavanja invalidnih osoba i njihovu profesionalnu rehabilitaciju i osigurava ispunjavanje uvjeta za njihovo zapošljavanje.

postupak za njegovu primjenu u praksi.

Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih

invaliditetom, što samo po sebi, bez propisivanja konkretnih podsticajnih mjera ne obezbjeđuje zapošljavanje osoba sa invaliditetom.

* * *

su oni deklarativnog karaktera, jer poslodkoje bi ih motivirale da zapošljavaju osobe sa invaliditetom, ne propisuju obavezu za njihovo zapošljavanje, niti sankcije za neispunjavanje obaveza.

Kantoni u FBiH, izuzev sarajevskog, još uvijek nisu usvojili zakone i druge propise iz svoje nadležnosti, što situaciju dodatno usložnjava i komplikuje. Pored navedenog u Federaciji BiH nije donesen zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom. Zavodi za zapošljavanje nemaju obavezu da vode posebnu evidenciju o nezaposlenim osobama sa invaliditetom, niti posebne sektore ili službe koje bi se bavile rehabilitacijom osoba sa invaliditetom i posredovanjem u njihovom zapošljavanju.

Za osobe sa invaliditetom koje nakon završenog školovanja

3. Prijedlog mjera

- Da se u Federalnom Zakonu o radu utvrdi obaveza prijema osoba sa inval

ispunjavanje ove obaveze propiše izdvajanje sredstava u fond za rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, a da se za ne izvršavanje ovih obaveza propišu sankcije;

-
poreskih obaveza, d

- Da se u Federalnom Zakonu o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba preciznije utvrde vrste stimulativnih mjera za zapošljavanje osoba sa invaliditetom, koje su kantoni obavezni provoditi u okviru svoje aktivne politike zapošljavanja;

- Na nivou Federacije, odnosno BiH, nužno je donijeti poseban zakon o sa invaliditetom i zaštitnih radionica.

Prilikom donošenja zakona i propisa iz ove oblasti na nivou kantona potrebno je

osoba sa invaliditetom kao u zemljama u okruženju, a to konkretno podrazumijeva:

a) da se obezbijedi prioritarno zapošljavanje osoba sa invaliditetom na radnim mjestima za koja su osposobljeni;

b) da se putem Zavoda za zapošljavanje i drugih izvora obezbijede sredstva za adaptaciju i prilagodjavanje radnih mjesta osobama sa invaliditetom, te neophodna pomagala za njihov uspješan rad;

c) da se putem Zavoda za zapošljavanje i drugih izvora obezbijede zapošljavanje osoba sa invaliditetom, zaštitnih radionica i radnog angažovanja osoba sti;

d) da se pri Zavodu za zapošljavanje formira i posebna služba koja bi se bavila posredovanjem, rehabilitacijom i zapošljavanjem osoba sa invaliditetom, u kojoj bi se radno angažirale i osobe sa invaliditetom, te da se vodi posebna evidencija o nezaposlenim osobama sa invaliditetom, po vrstama i kategorijama;

e) se u okviru javnog sektora (službe, organi uprave, ustanove i sl.), planiraju,

1. Države se trebaju pobrinuti za odgovarajuću podršku osobama sa invaliditetom koje su zbog invaliditeta ili s njim povezanih faktora privremeno izgubile prihode ili su im smanjeni, ili pak im je uskraćena mogućnost zapošljavanja. Države moraju paziti da se kod davanja podrške vodi računa o troškovima kojima su često izložene osobe sa invaliditetom i njihove porodice usljed invaliditeta.

2. U zemljama gdje postoje ili se stvaraju sistemi socijalne sigurnosti, socijalnog osiguranja ili drugih oblika socijalne zaštite za opće građanstvo, države se moraju pobrinuti da takvi sistemi ne isključe ili ne diskriminiraju osobe sa invaliditetom.

3. Države trebaju, takođe, osigurati pribavljanje podrške i socijalne zaštite pojedincima koji se brinu o osobi sa invaliditetom.

4. Sistemi socijalne sigurnosti trebaju sadržavati podsticaje za obnavljanje sposobnosti privrjeđivanja osoba sa invaliditetom. Ti sistemi trebaju stvoriti ili pomoći organiziranje, razvoj i finansiranje profesionalnog osposobljavanja. Takođe, trebaju pomoći službama za zapošljavanje.

5. Programi socijalne sigurnosti trebaju, takođe, pružati podsticaj osobama sa

>41<201048>4<104D1d2e10051001048>4E704D00e44005d0604D>7<0044004File2<00x0057u-8p15F<D0084C7A02580

-
2. Osposobljavanje za život i rad;
  3. Smještaj u drugu porodicu;
  4. Smještaj u ustanove socijalne zaštite;

alnog zakona polazi od široke definicije porodice, što za posljedicu ima alimentiranje vlasti od obaveze prema osobama sa invaliditetom, sa jedne strane i prebacivanje brige i odgovornosti na užu i širu porodicu osobe sa invaliditetom, sa druge strane.

an 19 Federalnog zakona regulira prava iz socijalne zaštite, s tim što ih druga prava ili da ih prošire, može se konstatovati da ona nisu adekvatna potrebama osoba sa invalidi odnosno, uvesti nova prava:

- Pored prava na «Osposobljavanje za život i rad» treba propisati i prava na osposobljavanje samo za život, odnosno osposobljavanje samo za rad» (neke osobe sa invaliditetom uopšte se ne mogu osposobljavati za rad);

- o kompenzaciono pravo za invalidnost, invaliditetom ima potrebu za njegom od strane druge osobe.

p sa invaliditetom.

Potrebno je da osobe sa invaliditetom koje imaju teški invaliditet i korisnici su gluhe osobe (binauralni gubitak sluha od 95 – 100% po Fowler-Sabine), ta prava mogu ostvarivati pod povoljnijim uslovima.

uje visinu koja bi im

kontradiktorni, što otežava njihovu primjenu na nivou kantona.

Radi potpunije i efikasnije zaštite osoba sa invaliditetom, potrebno je njihovo pravo za osobe sa invaliditetom ne treba uslovljavati sa bilo kakvim materijalnim

Pored toga na nivou Federacije za osobe sa invaliditetom potrebno je propisati i garantirati potrebni nivo u pružanju usluga njege od strane drugog lica i iznos nov potrebnama.

regulirano i ni izdaleka ne može zadovoljiti potrebe osoba sa invaliditetom. Naime, termin

osposobljavanje za život i rad potrebno je utvrditi i prava na osposobljavanje samo za život, odnosno osposobljavanje samo za rad.

invaliditetom, bez obzira na uzrok nastanka invalidnosti i starosnu dob.

cjeloživotne rehabilitacije za osobe sa invaliditetom.

procesa školovanja i rehabilitacije, kao ni pitanje materijalne naknade za vrijeme anja.

Odredbama koje se odnose na osnivanje i rad udruženja osoba sa invaliditetom nivoima da prilikom kreiranja politika iz oblasti invalidnosti, socijalnih programa i propisa sa organizacijama osoba sa invaliditetom. Takodje, neophodno je riješiti pitanje

Predmet ove analize kada je u pitanju Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom, nisu bile oblasti: «Zaštita civilnih žrtava rata» i «Zaštita porodice sa djecom» jer smatramo da se ova pitanja trebaju rješavati odvojenim zakonima.

* * *

Na osnovu analize navedenih zakonskih propisa može se konstatovati da uzroku nastanka, vrsti, stepenu invalidnosti i teritorijalnoj pripadnosti.

Ne garantiraju ostvarenje osnovnih ljudskih prava iz ove oblasti, kao što su kompenzaciona prava po osnovu invalidnosti.

3. Prijedlog mjera

mjere:

- Osnovna prava osoba sa težim invaliditetom ne treba uslovljavati materijalnim

-

egzistencijalni minimum osobama sa invaliditetom;

-

kompensacionog pr

strane druge osobe treba garantirati i finansirati na nivou Federacije, u iznosu koji invaliditeta;

-

rehabilitacije osoba sa invaliditetom, što podrazumijeva školovanje djece i omladine u specijalnim i integriranim uslovima, cjeloživotnu rehabilitaciju odraslih osoba sa

obezbijediti zapošljavanje

invaliditetom je povoljnije rješenje da se oblast profesionalne rehabilitaciji i zapošljavanja normira posebnim zakonom;

-

obezbijediti kroz propise koji se donose iz oblasti zdravstva;

-

Federalnim zakonom;

- Do donošenja novog zakona ili njegovih izmjena i dopuna, potrebno je

odnose na obavezu kantona da u roku od 3 mjeseca, po stupanju Federalnog zakona na snagu, donesu propise iz svoje nadležnosti. Ovu obavezu ni nakon 4 godine od stupanja na snagu Federalnog zakona još uvijek nisu izvršili svi kantoni u Federaciji,

vidom socijalne zaštite.

V – STATUS ORGANIZACIJA O.S.I.

Standardna pravila za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom

Pravilo 18. Organizacije osoba sa invaliditetom

Države trebaju priznati pravo organizacijama osoba sa invaliditetom da zastupaju osobe sa invaliditetom na nacionalnim kao i na regionalnim i lokalnim nivoima. Države takođe, trebaju priznati organizacijama osoba sa invaliditetom savjetodavnu ulogu pri donošenju odluka o pitanjima invalidnosti.

1. Države trebaju ekonomski i na druge načine podupirati osnivanje i jačanje organizacija osoba sa invaliditetom, članova njihovih porodica i / ili zastupnika.

Države trebaju priznati ovim organizacijama njihovu ulogu u razvoju invalidske politike.

2. Države trebaju uspostaviti permanentnu komunikaciju s organizacijama osoba sa invaliditetom, te osigurati njihovo sudjelovanje u kreiranju vladine politike.

3. Uloga organizacija osoba sa invaliditetom može biti u tome da identificiraju potrebe i prioritete, da sudjeluju u planiranju, primjeni i evaluaciji službi i mjera koje se tiču života osoba sa invaliditetom, te da doprinose razvijanju svijesti u javnosti i zagovaraju promjene.

4. Kao instrument samopomoći, organizacije osoba sa invaliditetom, pronalaze i promiču među članstvom mogućnosti za razvijanje sposobnosti na različitim poljima, kao i međusobno pomaganje i razmjenu informacija.

5. Organizacije osoba s invaliditetom mogu obavljati svoju savjetodavnu ulogu na monogo različitih načina npr. tako da imaju stalne predstavnike u odborima ustanova koje vlade finansiraju , zatim sudjelovanje u javnim komisijama i pružanjem stručnog znanja o različitim projektima.

6. Savjetodavna uloga organizacija osoba s invaliditetom treba biti permanentna kako bi se razvila i produbila razmjena mišljenja i međusobnog informisanja države i organizacija.

7. Organizacije trebaju biti trajno predstavljene u nacionalnim koordinacijskim odborima i sličnim tijelima.

8. Ulogu lokalnih organizacija osoba s invaliditetom treba razvijati i jačati kako bi se omogućio njihov uticaj na općinskom nivou.

1. Pravni okvir

Osnivanje i rad udruženja i fondacija u Bosni i Hercegovini regulirano je Zakonom o udruženjima i fondacijama Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik broj

32/01), a u Federaciji Bosne i Hercegovine Zakonom o udruženjima i fondacijama (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine broj 45/02).

osnivanje i rad udruženja u Federaciji BiH.

Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (Službene novine F BiH broj 36/99) invalidske organizacije samo se pominju u kontekstu socijalne zaštite.

Navedeni zakoni o udruženjima gra osnivanje, unutrašnju organizaciju, registraciju i prestanak rada udruženja i fondacija. Ovo se generalno odnosi na sva udruženja bez posebnog tretiranja osnivanja i rada neovisno od svoje društvene uloge,

invaliditetom,

zadovoljavanja.

bi

djelovanja.

Nereguliranje pitanja finansiranja rada i djelovanja udruženja osoba sa invaliditetom, dovodi ih u bezizlaznu situaciju jer ne mogu da ostvaruju ni najosnovnije funkcije zbog kojih su osnovana, iako su neka od njih osnovana odmah nakon završetka II svjetskog rata.

finansiraju iz budžetskih sredstava.

la koristiti za finansiranje ovih udruženja, usmjeravaju se u budžet Federacije.

praksi u zemljama u okruženju i evropskim zemljama.

Navedenim zakonima nije propisana ni obaveza saradnje državnih organa i drugih institucija vlasti sa organizacijama osoba sa invaliditetom, kada se raspravlja i

* * *

«Standardnih pravila».

3. Prijedlog mjera

- enjima i fonadacijama propisati osoba sa invaliditetom;

- Izmjenama Zakona o državnoj upravi propisati obavezu saradnje državnih organa i drugih institucija vlasti sa organizacijama osoba sa invaliditetom, kada se

- ma i na svim nivoima zakonom.

VI - ZAKLJUČAK SA PREGLEDOM PREDLOŽENIH MJERA

Na temelju analize propisa koji se primjenju u Federaciji Bosne i Hercegovine, a kojima se reguliraju najvažnija pitanja vezana za status i prava osoba sa invaliditetom, može se konstatirati da se osobe sa invaliditetom u Federaciji BiH nalaze u vrlo ostvarivanje njihovih osnovnih ljudskih prava i sloboda.

u dobroj mjeri eliminirali svi oblici diskriminacije, što bi osobama sa invaliditetom obezbijedilo ravnopravniji položaj u društvu.

obrazovanja, rada i zapošljavanja, socijalne zaštite i položaja nevladinih organizacija, a koji su bili predmet ove analize, nisu u skladu sa principima i duhom «Standardnih

propisa

osoba sa invaliditetom, kao ni sa praksom u evropskim zemljama.

Ostvarenje principa socijalne jednakosti, socijalne pravde i blagostanja treba za vlast, tako i za osobe sa invaliditetom, zbog

društvenog položaja osoba sa invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine.

PREGLED PREDLOŽENIH MJERA

I ZDRAVSTVO

- Federalnim zakonom o zdravstvenom osiguranju propisati da se osobama sa težim invaliditetom, starijim od 15 godina, obezbijedi status osiguranika, ako ga ne

- Obezbijediti pravo na zdravstvenu zaštitu osobama sa invaliditetom u okviru

a) U cilju prevencije invalidnosti, utvrditi pravo na sva neophodna

obavljanje svakodnevnih životnih i radnih aktivnosti;

b)

rokove korištenja (dugi rokovi) neophodno je da se Federalnim propisom obezbijede najosnovnija pomagala, uz propisivanje adekvantnih rokova za njihovo korištenje, te

pravo na proširenje obima prava iz ove oblasti;

c)

cjelosti obezbjedjuju na teret sredstava zavoda za zdravstveno osiguranje;

d) Da se osobe sa invaliditetom u cjelosti oslobode participacije kod korištenja zdravstvene zaštite;

- Propisima iz ove oblasti osobama sa invaliditetom neophodno je obezbijediti, bez participacije nabavku lijekova sa esencijalne liste, koje osobe sa invaliditetom

- Zakon

-

na teret zavoda zdravstvenog osiguranja;

- Osobama sa težim invaliditetom utvrditi pravo na banjsko - klimatsko

- U svim segmentima zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja treba eliminirati diskriminaciju osoba sa invaliditetom, kako po uzroku nastanka invalidnosti, tako i po vrsti invalidnosti, a mjerama solidarnosti smanjiti razliku u

-

tanove koje pružaju usluge zdravstvene zaštite;

- Obezbijediti kontinuiranu edukaciju medicinskog i paramedicinskog osoblja u vezi sa pružanjem medicinskih usluga osobama sa invaliditetom i osnivanje savjetovališta za osobe sa invaliditetom i njihove porodice;

- U kreiranju i implementaciji politike zdravstvene zaštite osoba sa invaliditetom potrebno je propisati obavezu konsultiranja sa organizacijama osoba sa invaliditetom;

II ODGOJ I OBRAZOVANJE

ije u ovoj oblasti potrebno je entitetskim i kantonalnim zakonima i propisima konkretizovati deklarativne odredbe Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i

To podrazumijeva:

- svu djecu sa invaliditetom obuhvatiti obaveznim vidovima obrazovanja i

- ukloniti arhitektonske i druge barijere u odgojno obrazovnim ustanovama;

- za osobe sa invaliditetom,

na Univerzitetu, obezbijediti udžbenike i potrebnu literaturu u njima dostupnim tehnikama.

- u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama, koje rade u opštim

invaliditetom;

- za djecu i omladinu koja se obrazuju u opštim i posebnim uvjetima obezbijediti sva potrebna pomagala, koja su im neophodna za uspješno obrazovanje;

- obezbijediti pretpostavke za pravilnu i pravovremenu profesionalnu zapošljavanja nakon završenog školovanja;

- u školama za obrazovanje u posebnim uslovima (slijepi, gluhi, mentalno podrazumijeva i formiranje posebnih razreda;

- usvojiti i primjenjivati pedagoške standarde i normative, koji su neophodni za uspješnu realizaciju odgoja i obrazovanja u opštim uslovima (oprema, kadar, odjeljenjima gdje se nalaze osobe sa invaliditetom i dr.);

-

-

- obezbijediti da se u specijalnim školama osobe sa invaliditetom mogu vid osposobljavanja;

- organizacije osoba sa invaliditetom i njihove ustanove trebaju da se na svim

III RAD I ZAPOŠLJAVANJE

- Da se u Federalnom Zakonu o radu utvrdi obaveza prijema osoba sa invaliditetom u radn

ispunjavanje ove obaveze propiše izdvajanje sredstava u fond za rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, a da se za ne izvršavanje ovih obaveza propišu sankcije;

-

poreskih obaveza, doprinosa, te u

- Da se u Federalnom Zakonu u posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba preciznije utvrde vrste stimulativnih mjera za zapošljavanje osoba sa invaliditetom, koje su kantoni obavezni provoditi u okviru svoje aktivne politike zapošljavanja;

- Na nivou Federacije, odnosno BiH, nužno je donijeti poseban Zakon o tetom i zaštitnih radionica.

Prilikom donošenja zakona i propisa iz ove oblasti na nivou kantona potrebno je osoba sa invaliditetom kao u zemljama u okruženju, a to konkretno podrazumijeva:

- a) da se obezbijedi prioritetno zapošljavanje osoba sa invaliditetom na radnim mjestima za koja su osposobljeni;
- b) da se putem Zavoda za zapošljavanje i drugih izvora obezbijede invaliditetom, te neophodna pomagala za njihov uspješan rad;
- c) da se putem Zavoda za zapošljavanje i drugih izvora obezbijede zapošljavanje osoba sa invaliditetom, zaštitnih radionica i radnog angažovanja osoba
- d) da se pri Zavodu za zapošljavanje formira i posebna služba koja bi se bavila posredovanjem, rehabilitacijom i zapošljavanjem osoba sa invaliditetom, u kojoj bi se radno angažovale i osobe sa invaliditetom, te da se vodi posebna evidencija o nezaposlenim osobama sa invaliditetom, po vrstama i kategorijama;
- e) obezbijedi da se u okviru javnog sektora (službe, organi uprave, ustanove i sl.), planiraju, obezbijede i prilagode radna mjesta na kojima se mogu zapošljavati osobe sa invaliditetom;

- Da se osobama sa invaliditetom, koje su osposobljene za rad, ili su bez svoje krivice ostale bez zaposlenja, utvrdi pravo na materijalnu naknadu zaposlenje;

- Propisima kantona obavezati zavode za zapošljavanje da u saradnji sa poslodavaca, tako i kod njih samih.

IV - SOCIJALNA ZAŠTITA

- Osnovna prava osoba sa težim invaliditetom ne treba uslovljavati materijalnim

- O

egzistencijalni minimum osobama sa invaliditetom;

- druge osobe

nje

strane druge osobe treba garantirati i finansirati na nivou Federacije, u iznosu koji e potrebnu kompenzaciju, što bi trebalo da zavisi od vrste i stepena invaliditeta;

-
rehabilitacije osoba sa invaliditetom, što podrazumijeva školovanje djece i omladine u specijalnim i integrisanim uslovima, cjeloživotnu rehabilitaciju odraslih osoba sa

invaliditetom je povoljnije rješenje da se oblast profesionalne rehabilitaciji i zapošljavanja normira posebnim zakonom;

-
obezbijediti kroz propise koji se donose iz oblasti zdravstva;

- Shodno ust

Federalnim zakonom;

- Do donošenja novog zakona ili njegovih izmjena i dopuna, potrebno je obezbijediti dosljed
odnose na obavezu kantona da u roku od 3 mjeseca, po stupanju Federalnog zakona na snagu, donesu propise iz svoje nadležnosti. Ovu obavezu ni nakon 4 godine od stupanja na snagu Federalnog zakona još uvijek nisu izvršili svi kantoni u Federaciji, vidom socijalne zaštite.

V - STATUS ORGANIZACIJA OSOBA SA INVALIDITETOM

- ma i fondacijama propisati
osoba sa invaliditetom;

- Izmjenama Zakona o državnoj upravi propisati obavezu saradnje državnih organa i drugih institucija vlasti sa organizacijama osoba sa invaliditetom, kada se

- na svim nivoima
zakonom.